

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม
- แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร
- แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
- แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม
- แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นิยามของสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบสิ่งมีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Natural) และสิ่งที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ (Man-made) ทั้งที่มองเห็นได้และเห็นไม่ได้ในรูปของสสารและพลังงาน (Matter and Energy) รวมทั้งสิ่งที่มีชีวิต (biotic) และไม่มีชีวิต (abiotic) (ปัญญา เมฆบุตร, 2537)

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้สรุปความหมายของคำว่า "สิ่งแวดล้อม" ไว้ว่า คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผนประเพณี ความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ (อำนาจ ณรงค์ ชาวจิตร, 2534)

คำว่า "สิ่งแวดล้อม" หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และรวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคมของมนุษย์ด้วย (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2530)

ทรงกลด ประพิตรภา (2532) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราไม่ว่าสิ่งเหล่านั้นจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งเป็นสิ่งที่ชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ต่างมีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการก่อเหตุ และก่อให้เกิดผลกระทบซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีผลเกี่ยวข้องกับตัวเรา ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม

ลดาวัลย์ พอใจ (2536) ได้สรุปว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ และสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อชีวิตการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งสิ้น

เสถียร เขยประทับ (2528) ได้อธิบายไว้ว่า สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ล้อมรอบตัวเราทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต นับตั้งแต่คน ลสัตว์ ดิน น้ำ ต้นไม้ ภูเขา ตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น อาคารที่อยู่อาศัย ถนนหนทาง โรงอุตสาหกรรม สิ่งก่อสร้างสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ฯลฯ นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกี่ยวข้องกับคนเราทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ

สรุปได้ว่า "สิ่งแวดล้อม" ก็คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเราทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวโยงและมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ดังนั้นหากส่วนใดส่วนหนึ่งถูกกระทบกระเทือน ก็จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

คุณสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมทั้งหลาย มีคุณสมบัติเฉพาะตัว พอสรุปได้ดังนี้ (เกษม จันทร์แก้ว, 2530)

1. สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทนั้น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการแสดงให้เห็นว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งแวดล้อม เช่น ต้นไม้ น้ำ ดิน มนุษย์ สัตว์ วัฒนธรรม ฯลฯ
2. สิ่งแวดล้อมนั้นจะไม่อยู่โดดเดี่ยวในธรรมชาติ แต่จะมีสิ่งแวดล้อมอื่นอยู่ด้วยเสมอ เช่น มนุษย์กับที่อยู่อาศัย ต้นไม้กับดิน น้ำกับปลา ฯลฯ

3. สิ่งแวดล้อมประเภทหนึ่งมีความต้องการสิ่งแวดล้อมอื่นเสมอ เช่น ปลาต้องการน้ำ มนุษย์ต้องการที่อยู่อาศัย

4. สิ่งแวดล้อมจะอยู่กันเป็นกลุ่ม ซึ่งกลุ่มของสิ่งแวดล้อมเหล่านี้เรียกว่า ระบบนิเวศน์ หรือระบบสิ่งแวดล้อม ซึ่งภายในระบบนี้มีองค์ประกอบหลายชนิดแต่ละชนิดจะมีหน้าที่เฉพาะ และทำหน้าที่ของตนภายในระบบนิเวศน์นั้น ๆ

5. สิ่งแวดล้อมทั้งหลายมักจะมี ความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์ต่อกันเป็นลูกโซ่ ดังนั้นเมื่อทำลายสิ่งแวดล้อมหนึ่งแล้วจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เป็นลูกโซ่เสมอ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า จะส่งผลกระทบต่อ การพังทลายของดิน เมื่อดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ก็เกิดอุทกภัย สูญเสียทรัพยากรสินและชีวิต ฯลฯ

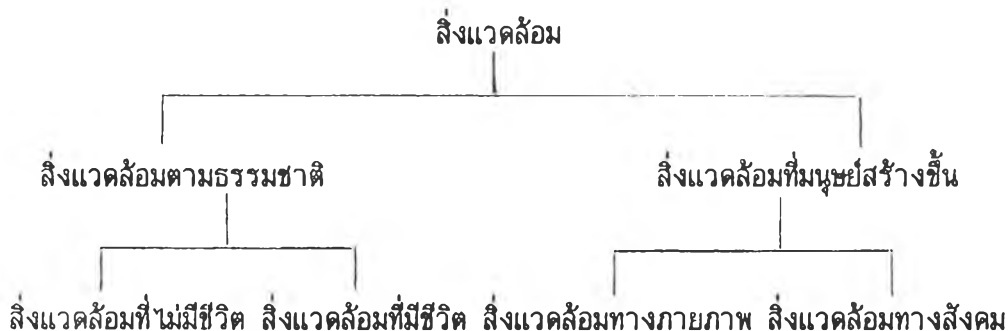
6. สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภท จะมีลักษณะและความเปราะต่อการถูกกระทบได้แตกต่างกัน บางชนิดจะมีความคงทนได้ดี บางชนิดเปราะง่าย เช่น ดินมักจะถูกชะล้างได้ง่าย

7. สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวหรือถาวรก็ได้ เช่น เมืองทุกเมืองจะค่อย ๆ เติบโต การทำลายป่าแล้วเผาจะมีพืชค่อย ๆ ขึ้นทดแทน เป็นต้น

ประเภทของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมอาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งแบ่งออกเป็น สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต
2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งแบ่งออกเป็น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม

ซึ่ง ทรงกลด ประพิตรภา (เล่มเดิม) ได้แบ่งองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม สรุปได้ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) หมายถึง สิ่งใดก็ได้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ แสงแดด อากาศ ฯลฯ ซึ่งมีข้อสังเกตว่าใช้เวลาเกิดไม่เหมือนกัน มีสัณฐานต่างกัน แต่จะเกิดอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ ดังนั้นจึงมักพบว่า ถ้าสิ่งแวดล้อมหนึ่งถูกทำลายไปมักจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงไม่ทางตรงก็ทางอ้อม อาจทำให้เกิดการสูญเสียไปไม่มากนักน้อย สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มักนิยมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต (Biological Environment) และสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (Abiotic Environment)

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man - made Environment) คือ สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ สามารถจับต้องได้ (รูปธรรม) เช่น บ้านเรือน ถนน และ จับต้องไม่ได้ (นามธรรม) เช่น ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นสามารถมองเห็นได้ หรือเป็นโครงสร้างทางเทคนิคที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์หรืออำนวยความสะดวกในการมีชีวิตอยู่ เช่น วัสดุ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

2.2 สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาอย่างตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ เพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่วนใหญ่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นเรื่องของสังคม และกฎเกณฑ์ในสังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย เป็นสภาพพฤติกรรมที่คนแสดงออกสู่สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

การอนุรักษ์

พจนานาวาสิกรัตน์ (2536) ได้สรุปคำว่า "การอนุรักษ์" หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและเหมาะสม ให้คุ้มค่าที่สุด หมดเปลืองและสูญเสียน้อยที่สุดแต่เกิดประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคนในช่วงเวลาที่สืบเนื่องกันนานที่สุด

ใน Webster's Ninth New Collegiate (1991) Dictionary ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ (Conservation) ไว้ว่า "1 : a careful preservation and

protection of something ; esp.: planned management of a natural resource to prevent exploitation, destruction, or neglect; 2 : the preservation of a physical quantity during transformations or reactions

B.J. Lonsdale and Edward F. Doloder ได้ให้ความหมายสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า Conservation is the use of natural resources for the greatest number for the longest time. (อ้างใน นุญสือ คชเสนีย์, 2532)

จึงอาจสรุปได้ว่า "การอนุรักษ์" นั้นหมายถึง การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และใช้ได้ในระยะเวลายาวนานที่สุด

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกัน คือ "การอนุรักษ์" และ "สิ่งแวดล้อม" ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำนี้ไว้ ได้แก่

ลดาวัลย์ พोज (เสริมเติม) กล่าวว่า

"การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" (Environment Conservation) หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดไม่เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ดำรงไว้ซึ่งสภาพเดิมของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งการหาทางกำจัดและป้องกันมลภาวะหรือสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ ไม่ให้เกิดขึ้นต่อสังคมมนุษย์

พจนาน วาสีรัตน์ (2536) ได้ให้ความหมายของ "การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" คือ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผลเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกของการมีชีวิตอยู่ที่ดีคงอยู่ตลอดไปสำหรับมนุษย์

เมื่อก้าวถึงมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สามารถกล่าวได้ว่า "มนุษย์เป็นทั้งผู้สร้างและผู้ทำลายสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ข้างของตัวเอง ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของมนุษย์โดยได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและหลาย ๆ อย่างจากสิ่งแวดล้อม อันสมัยก่อน ๆ มนุษย์รู้จักปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติได้ แต่นับวันวิวัฒนาการของมนุษย์เริ่มมีอิทธิพลมากขึ้นต่อสภาพแวดล้อมรอบข้าง โดยรู้จักใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการอยู่รอดของชีวิต รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอด

จนการเป็นผู้ควบคุมธรรมชาติ อาทิ การสร้างเขื่อนเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง การใช้สารเคมี เพื่อทำลายศัตรูพืช อันนำไปสู่การเพิ่มผลผลิต เป็นต้น การกระทำเหล่านี้ของมนุษย์ ได้มีปริมาณ มากขึ้นจนเกินขีดที่ความสามารถของสภาวะแวดล้อมจะรับต่อไปได้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าจากการ พัฒนาเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ หรือมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ก่อกอง ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม เกิดกรณีความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น" (ธเรศ ศรีสถิตย์ , 2534)

จากการที่มนุษย์ทุกคนได้เป็นส่วนหนึ่งในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น งานการหาคำตอบว่ามนุษย์ควรปฏิบัติอย่างไรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องอาศัย ลัทธิธรรมว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งอาจอธิบายได้ดังนี้ (วราพร ศรีสุพรรณ , 2534)

1. มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งนวัฏจักรของสสารอันจะแยกออกมาไม่ได้
2. ในปัจจุบัน กิจกรรมของมนุษย์ ได้ผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายสสารและพลังงาน ในรูปแบบต่างๆ มากมาย ทำให้สิ่งแวดล้อมของมนุษย์บนแผ่นดินด้วยสสารและพลังงานในปริมาณที่อาจ ก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในระบบนิเวศ
3. การหมุนเวียนของสสารในระบบนิเวศทำให้เกิดทรัพยากรที่ทดแทนได้
4. ถ้ามนุษย์ดึงเอาทรัพยากรที่ทดแทนได้ ไปใช้ประโยชน์ในอัตราสูงกว่าอัตราการทดแทนได้ จะทำให้เกิดการลดลงเรื่อย ๆ หรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรเหล่านั้น รวมถึงส่วน อื่น ๆ ของวัฏจักรที่ต่อเนื่องกันไป
5. อัตราการหมุนเวียนหรือการฟื้นตัวตามธรรมชาติ คือ ชีตจำกัดที่มนุษย์จะใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติได้

นิวัติ เรื่องพามิช (2528) ได้ให้แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดผล โดยมีแนวคิดการอนุรักษ์ทั้งหมด 10 ประการ คือ

1. การที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ในการรักษาสัง- แวดล้อม และทรัพยากรที่จะให้ต่อมนุษย์ทุกแห่งทุกมุม กล่าวคือ ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อม และจะให้ประโยชน์และโทษต่อมนุษย์ซึ่งอยู่ในแต่ละ

สิ่งแวดล้อมนั้น ๆ อย่างน้อยต้องคำนึงถึงการสูญเสีย อันอาจเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2. รักษาทรัพยากรที่จำเป็น และหายากด้วยความระมัดระวัง และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูนทั้งด้านกายภาพและเศรษฐกิจเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งต้องตระหนักว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป จะไม่เป็นการปลอดภัยต่อสภาวะแวดล้อม

3. ต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้ โดยอาศัยอัตราการผลิต (เพิ่มพูน) เท่ากับอัตราการใช้ หรืออัตราการเกิดเท่ากับอัตราการตาย

4. ประชากรเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจะต้องประมาณอัตราการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของผลเมืองตลอดเวลา โดยพิจารณาความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ

5. หาท่างปรับปรุงวิธีการใหม่ๆ ในการที่จะผลิตและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งพยายามค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ประชาชนได้ใช้อย่างพอเพียง

6. การทำให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อเข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาความสมดุลตามธรรมชาติ ซึ่งจะต้องทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี การให้การศึกษาอาจเป็นทั้งในและนอกระบบโรงเรียนและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น วัย และคุณวุฒิเพื่อให้ประชาชนเข้าใจในหลักการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

7. การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ จะต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามกาลเทศะ

8. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

9. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น ๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก

10. ไม่มีโอกาสดีที่การอนุรักษ์จะสำเร็จ นอกเสียจากผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาด ให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกันด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม

แนวความคิดเกี่ยวกับผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม (นิคม จารุมณี, 2536)

ความหมายของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourism Industry) คือ เป็นอุตสาหกรรมบริการประเภทหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภทอันได้แก่

1. ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ ธุรกิจด้านการขนส่ง ธุรกิจด้านโรงแรมและที่พัก ธุรกิจร้านอาหารและภัตตาคาร และธุรกิจการจัดนำเที่ยว ซึ่งผลผลิตหลักที่นักท่องเที่ยวซื้อโดยตรง ได้แก่ บริการ (service) ต่าง ๆ รวมทั้งความสะดวกสบายตลอดการเดินทางท่องเที่ยว
2. ธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม ได้แก่ การผลิตสินค้าเกษตรกรรมและสินค้าหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น

จากที่กล่าวไว้แล้วในบทนำว่า ธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มักก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่บวกและแง่ลบโดยเฉพาะผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม นิคม จารุมณี (เล่มเดิม) ได้แนวโน้มคิด ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมไว้ว่า

ผู้ที่ทำงานอยู่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ มักคิดว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษใด ๆ ต่อสิ่งแวดล้อม แต่เป็นการสร้างธุรกิจสนับสนุนต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่นเกี่ยวกับการเพิ่มตลาดแรงงานและการจ้างงานให้แก่ชุมชนและสังคมด้วย แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ต้องเป็นที่สงสัยเลยว่า การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมเป็นอันมาก

ปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนนกรณีนี้นี้ได้แก่ การแข่งขันกันอย่างเข้มข้นในธุรกิจการท่องเที่ยวและผลที่ตามมาก็คือ รัฐบาลและองค์การอื่น ๆ เริ่มมีความตื่นตัวและตระหนักในผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มพิจารณาตรงที่ การปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่น เพื่อที่จะรักษาไว้ชื่นชมต่อไป โดยนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นเอง เมื่อนักท่องเที่ยว

เที่ยว เพิ่มจำนวนมากขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใดแหล่งหนึ่ง จนเกินขีดความสามารถทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่จะให้บริการต่างๆ ได้ก็จะก่อให้เกิดการเสื่อมสลายของทรัพยากรพื้นฐาน เช่น พื้นดินและแหล่งน้ำต่าง ๆ ตามมา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร

ข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข่าวสารจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมนุษย์เกิดความไม่แน่ใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเท่าใด ความต้องการข่าวสารก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น (วุฒิชัย จานงค์, 2522)

ชาร์ลส์ เค อัทคิน (Atkin, 1973) กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมากย่อมมีหูตากว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจในสภาพแวดล้อม และเป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

คอลิน เชอริ (Cherry, 1978) กล่าวว่า การสื่อสารของมนุษย์จะทำการแบ่งปันข่าวสาร (An Act of Sharing) กันนั่นเอง และการแบ่งปันข่าวสารระหว่างกันนี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจและกิจกรรมที่ประสานสอดคล้องกัน

การเปิดรับข่าวสาร ผู้รับสารอาจเปิดรับสารโดยผ่านกระบวนการในการเลือกรับสาร ซึ่งกระบวนการในการเลือกรับสาร (Selective Process) จะประกอบไปด้วย (Klapper, 1960)

1. การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) กล่าวคือ บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและแหล่งข่าวสารจากแหล่งสารต่าง ๆ ตามความสนใจและความต้องการ เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของตน

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) นอกจากจะเลือกเปิดรับสารแล้ว บุคคลยังเลือกให้ความสนใจเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิม

และหลีกเลี่ยงที่จะให้ความสนใจกับข่าวสารที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิมของตนด้วย

3. การเลือกรับรู้ (Selective Perception) บุคคลที่จะเลือกรับรู้หรือเลือกตีความข่าวสารที่ได้รับไปในทางที่สอดคล้องกับทัศนคติและประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อน ในกรณีนี้ข่าวสารที่ได้รับมาใหม่มีความขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิม บุคคลมักจะบิดเบือนข่าวสารนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตน

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention) หลังจากที่ถูกคนเลือกรับ เลือกให้ความสนใจ และเลือกตีความข่าวสารไปในทางที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตนแล้ว บุคคลยังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารในส่วนที่ต้องการจะจำ เข้าใจเก็บไว้เป็นประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในโอกาสต่อไป และจะพยายามลืมในส่วนที่ต้องการจะลืมอีกด้วย

ขั้นตอนในการเปิดรับข่าวสารนี้ ชรามม์ (Schramm, 1973) ได้อธิบายว่า ข่าวสารที่เข้าถึงความสนใจของผู้รับสารได้มากจะมีแนวโน้มที่จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

ในกระบวนการสื่อสาร มีองค์ประกอบของการสื่อสาร 4 ประการที่สำคัญซึ่งได้แก่ (1) ผู้ส่งสาร (Source) (2) สาร (Message) (3) สื่อ (Media) (4) ผู้รับสาร (Receiver) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้มีความสำคัญในการกำหนดความสำเร็จของการสื่อสารทั้งสิ้น

และสื่อ ก็นับว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการสื่อสาร ที่จะทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติ และพฤติกรรมไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารปรารถนา (Rogers และ Svenning, 1969)

สื่อ (Media) หรือพาหนะที่นำพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สื่อมวลชนและสื่อบุคคล

1. สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง สื่อที่ทำให้ผู้ส่งสารซึ่งอาจจะเป็นคนคนเดียวก็ได้ หรือกลุ่มบุคคล สามารถส่งข่าวสารข้อมูลไปยังผู้รับเข้าหมายจำนวนมาก และอยู่กันอย่างกระจัดกระจายได้ในเวลาอันรวดเร็ว (เสถียร เขยประทับ, 2528) สื่อมวลชนของการ

วิจัยครั้งนี้ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและวารสาร

สื่อมวลชนในกระบวนการสื่อสารมวลชน เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารซึ่งมีลักษณะโดยทั่วไปที่แตกต่างจากการสื่อสารในรูปแบบอื่น ๆ 2 ประการคือ (ลดาวัลย์ พอใจ, เสมอเดิม)

(1) กลุ่มผู้รับสารจะต้องเป็นกลุ่มใหญ่ ซึ่งมีผู้ใช้ที่อยู่ในสังคมหรือมีประสบการณ์ร่วมกัน แต่เป็นกลุ่มชนที่มีความหลากหลาย และมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ไม่จำเป็นต้องรู้จักและมีประสบการณ์คล้ายคลึงกันมาก่อน

(2) สื่อที่ใช้ในการสื่อสารมวลชนจะเป็นประเภทที่สัมผัสได้ด้วย การมองเห็น (Visual Transmitter หรือ Visual Media) เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร สื่อที่สัมผัสได้ด้วย การฟัง (Audio Transmitter) เช่น วิทยุ และสื่อที่สัมผัสได้ด้วย การมองเห็นและการฟัง (Audio - Visual Transmitter) ได้แก่ โทรทัศน์ เป็นต้น

เออร์วิน พี เบตติงฮอส (Bettinghaus, 1968) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้ว่า สื่อมวลชนเป็นเพียงตัวเสริมความเชื่อ และทัศนคติที่มีอยู่แต่เดิมให้ฝังแน่นมากกว่าจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างสิ้นเชิง แต่อาจจะเปลี่ยนแปลงการรับรู้ได้บ้างในรอบเขตจำกัดของประสบการณ์ ฉะนั้น สื่อมวลชนจึงเป็นเพียงแหล่งความคิด และเป็นผู้วางแนวทางในการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์นั้นเป็นผลจากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเห็นหน้าเห็นตากันทั้งสิ้น

เจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Klapper อ้างใน ประมะ สตะเวทิน, 2533) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนไว้ว่า อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้นไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมให้เกิดแก่ประชาชนได้ในกรณีที่บุคคลนั้น ๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน ทัศนคติและค่านิยมใหม่นี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสมมิใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลได้ทันทีทันหรือในระยะเวลายันสั้น

เมลวิน แอล เดอเฟลอร์ (De Fleur , 1970) ให้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลไว้ 4 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีความแตกต่างของแต่ละบุคคล กล่าวคือ โครงสร้างทางบุคลิกที่แตกต่างกัน เช่น ทักษะ ค่านิยม และความเชื่อ จะมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดแบบอย่างการรับรู้หรือการเรียนรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและข่าวสารต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ตามทฤษฎีนี้ สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลในแง่สร้างการเรียนรู้หรือย้ายในสิ่งที่เขาารู้อยู่แล้ว

2. ทฤษฎีการจัดประเภททางสังคม กล่าวว่า บุคคลในกลุ่มเดียวกันย่อมจะเปิดรับสาร และมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเนื้อหาของข่าวสารที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากความใกล้ชิดสนิทสนมผูกพันของกลุ่ม ฉะนั้น สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อกลุ่มคนเหล่านี้ก็ต่อเมื่อข่าวสารที่ส่งมามีลักษณะที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของกลุ่ม

3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกลุ่มแบบไม่เป็นทางการมีอิทธิพลต่อการสื่อสาร นักสังคมวิทยาชนบทเชื่อว่า เครือญาติของชาวนามีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ และชาวชนบทมีความผูกพันทางสังคมอย่างแน่นแฟ้นกับเพื่อนบ้าน ผู้นำความคิดในสังคมจะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ข่าวสารและการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของบุคคลในสังคมนั้น ในกรณีเช่นนี้สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อคนได้ในลักษณะทฤษฎีการสื่อสารสองขั้นตอน (Two - Step Flow Theory) ซึ่งต้องอาศัยอิทธิพลของบุคคลเข้าร่วมด้วย

นอกจากนี้ทฤษฎีการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน (Multi - Step Flow of Communication) ยังได้กล่าวไว้ว่า ข่าวสารส่วนใหญ่ที่เผยแพร่จากสื่อมวลชนไปยังประชาชนเป้าหมายนั้นมักจะผ่านผู้นำความคิดหรือผู้ที่เข้าถึงสื่อมากกว่าเสียก่อน แล้วบุคคลนั้นจึงจะนำเอาข่าวสารข้อมูลที่ได้รับไปเผยแพร่แก่ประชาชนเป้าหมายคนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งในการถ่ายทอดข่าวสารแต่ละครั้ง ผู้ถ่ายทอดมักจะแทรกทัศนคติและความคิดเห็นของตนเองไปด้วย ทำให้ผู้รับสารคนท้าย ๆ ได้รับข่าวสารที่มีทัศนคติของคู่สนทนาแทรกมาด้วย ซึ่งมีผลไม่น้อยที่จะทำให้ผู้รับสารคล้อยตาม (Menzel H. and E.katz, 1965)

4. ทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและสภาพแวดล้อมทางสังคม ถ้าสื่อมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม สื่อมวลชนก็อาจเพียงย้ายบรรทัดฐานเดิมและสร้างบรรทัดฐานใหม่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ฉะนั้นจึงอาจกล่าว

ได้ว่า สื่อมวลชนทำหน้าที่ทางอ้อม 3 ประการ คือ 1) สื่อมวลชนจะส่งเสริม สนับสนุน หรือยับยั้ง บรรทัดฐานทางสังคมให้ดำรงอยู่ตลอดไป 2) สื่อมวลชนจะสามารถสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ให้เกิดขึ้นในสังคม 3) สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิต และพฤติกรรม ของบุคคล โดยช่วยทำให้เกิดพฤติกรรมใหม่ แต่ต้องใช้เวลาช้านาน

2. สื่อบุคคล (Personal Media) หมายถึง ตัวบุคคลที่นำข่าวสารจากบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารแบบตัวต่อตัวระหว่างบุคคล 2 คนหรือมากกว่า 2 คน ขึ้นไป (เสถียร เขยประทับ, 2528)

สื่อบุคคลของการวิจัยครั้งนี้จะหมายถึง เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องหรือบุคคลในครอบครัว เพื่อนฝูงหรือเพื่อนร่วมงาน และเจ้าหน้าที่ของทางราชการหรือจากองค์กรเอกชน

เสถียร เขยประทับ (2525) ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพของสื่อบุคคลไว้ดังนี้

(1) สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบบุคคลวิถี ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจก็สามารถไต่ถามหรือขอข่าวสารเพิ่มเติมจากผู้ส่งสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการและความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน

การที่ช่องสารเป็นสื่อระหว่างบุคคลจึงมีระดับปฏิกริยาตอบสนองหรือปฏิกริยาสะท้อนกลับ สูง สามารถทำให้ลดอุปสรรคของการสื่อสารที่เกิดจากการเลือกรับสาร การเลือกแปลงหรือตีความสาร และการเลือกข่าวสารได้

(2) สามารถจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกได้

การสื่อสารระหว่างบุคคล

ทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคล Rogers และ Shoemaker ได้กล่าวไว้ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใด ๆ เกิดการยอมรับในสารที่เสนอไป หรือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุดที่ใช้ในการกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจยอมรับสารนั้น ควรใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนั้นเป็นประโยชน์มากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมในการยอมรับสารนั้น นอกจากนี้ยังเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้รับสารมีความ

เข้าใจกระจ่างชัดต่อสารและตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้นด้วย (ลดาวัลย์ พอใจ, เสมอเดิม)

สำหรับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลนั้น นักวิชาการทางการสื่อสารส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า สื่อมวลชนจะมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อบุคคล ในการให้ข่าวสารแก่คนจำนวนมาก เพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถูกต้อง ส่วนสื่อบุคคลจะมีประสิทธิภาพมากกว่าในการจูงใจให้บุคคลมีทัศนคติต่อเรื่องนั้น ๆ ตามแนวทางที่มุ่งหวัง

โรเจอร์ส (Rogers, 1978) ได้กล่าวเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสื่อมวลชน และสื่อบุคคลไว้ว่า ผลจากการวิจัยต่าง ๆ พบว่า สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้ซึ่งหมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพแต่การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่าเมื่อวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เพราะข่าวสารที่ถ่ายทอดออกจากสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังแน่นหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

แคทซ์ และ ลาซาสเฟล (Katz and Lazarsfeld, 1955) ได้เห็นพ้องต้องกันว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด ฉะนั้นสื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นจูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญในชั้นของการให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

สำหรับปัจจัยที่ทำให้การติดต่อสื่อสารโดยผ่านสื่อบุคคลมีประสิทธิภาพในการ เปลี่ยนทัศนคติของบุคคลมากกว่าการติดต่อสื่อสารโดยผ่านสื่อมวลชน ตามแนวความคิดของลาซาสเฟลและคณะมี 4 ประการ คือ (Lazarsfeld and Menzel, 1968)

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถจัดการเลือกรับสารของผู้ฟังได้ เนื่องจาก การหลีกเลี่ยงการสนทนาหรือรับฟังเป็นไปได้อย่างกว่าการรับข่าวสารจากสื่อมวลชน การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้น ผู้รับสารอาจหลีกเลี่ยงไม่รับฟังเนื้อหาที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อของตนหรือเรื่องที่ตนไม่สนใจได้ง่าย

2. การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้า เปิดโอกาสให้ผู้ฟังและผู้ส่งสารสามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้สนทนากันได้ในเวลาอันรวดเร็ว ถ้าหากเนื้อหาที่สนทนานั้นได้รับการ

ต่อต้านจากคู่สนทนา

3. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น จะมีลักษณะง่าย ๆ เป็นกันเองจึงง่ายต่อการชักจูงใจให้คล้อยตาม

4. ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อตัดสินใจ และความคิดเห็นของผู้ที่เขารู้จัก และนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่เคยรู้จักมาก่อน แล้วมาติดต่อสื่อสารด้วย

การเปรียบเทียบระหว่างสื่อบุคคลกับสื่อมวลชน

คุณสมบัติในการสื่อสาร	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. ลักษณะของการสื่อสาร	เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two - Way Communication)	เป็นการสื่อแบบทางเดียว (One - Way Communication)
2. ความรวดเร็วในการส่งสาร ไปยังคนจำนวนมาก	ช้า	เร็ว
3. ความถูกต้องของสารเมื่อส่ง ไปยังคนจำนวนมาก	น้อย	มาก
4. ความสามารถในการเลือก ผู้รับสาร	มาก	น้อย
5. ความสามารถในการที่จะขจัด การเลือกของผู้รับสาร (Selectivity Process)	มาก	น้อย
6. โอกาสที่จะได้รับการสื่อสารกลับ (feedback)	มาก	น้อย
7. ผล (Effect)	เปลี่ยนทัศนคติของผู้รับสาร	เพิ่มพูนความรู้แก่ผู้รับสาร

ที่มา : บรมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด

ภาพพิมพ์, 2523

โรเจอร์ส และ สเวนนิ่ง (Rogers and Svenning, 1969 อ้างใน ประมะ สตะเวทิน, 2533) กล่าวว่า เมื่อใช้สื่อทั้งสองร่วมกันเพื่อส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันแล้ว สื่อ บุคคลและสื่อมวลชนเป็นพลังอันสำคัญต่อกระบวนการความทันสมัย (Modernization Process)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม (KAP)

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

เบนจามิน เอส บลูม (Bloom , 1971) กล่าวว่า "ความรู้" เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ การระลึกถึงสิ่งเฉพาะเรื่องหรือเรื่องทั่ว ๆ ไป ระลึกได้ถึงวิธีการ กระบวนการหรือสถานการณ์ ต่าง ๆ โดยเน้นความจำ

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Good , 1973) ได้ให้ความหมายของ "ความรู้" ไว้ว่า ความรู้ เป็นข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับและรวบรวมสะสมไว้จากมวล ประสบการณ์ต่าง ๆ

ประกาเพ็ญ สุวรรณ (2526) กล่าวว่า "ความรู้" หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ เหตุการณ์หรือบุคคล ซึ่งได้จากการสังเกต ประสบการณ์ หรือจากรายงานสืบสวนซึ่ง หมายถึงว่าการรับรู้ข้อเท็จจริงต้องอาศัยเวลา

ความรู้ (Knowledge) เป็นการรับรู้เบื้องต้น ซึ่งบุคคลส่วนมากได้รับผ่านประสบการณ์ โดยการเรียนรู้จากการตอบสนองต่อสิ่งเข้า (S - R) แล้วจัดระบบเป็นโครงสร้างของความรู้ที่ ผสมผสานระหว่างความจำกับสภาพจิตวิทยา ด้วยเหตุนี้ความรู้จึงเป็นความจำที่เลือกสรรซึ่งสอดคล้องกับสภาพจิตใจของตนเอง (สุภารักษ์ จูตระกูล , 2537)

จากการให้ความหมาย "ความรู้" ของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน จึงอาจสรุปความหมายของ "ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" ได้ว่า เป็นการระลึกถึง นึกได้ หรือจำได้ในความหมาย ข้อเท็จจริง ความจริง เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยได้มาจากการมองเห็น ได้ยิน สังเกต และประสบการณ์ที่สะสมมาตลอด

ความสำคัญของความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะสามารถส่งผลต่อทัศนคติของคนได้ และนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมต่อไปในที่สุด หากบุคคลใดมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บุคคลนั้น ๆ ย่อมมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดีตามสภาพการณ์และความเป็นจริงที่มีอยู่ได้อย่างถูกต้อง และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

ความหมายของของทัศนคตินั้น ยังไม่เป็นที่ยอมรับตรงกันในกลุ่มนักจิตวิทยา หรือกลุ่มผู้ที่ทำการศึกษาเรื่องทัศนคติ ดังนั้นแต่ละกลุ่มก็ให้ความหมายไปคนละอย่างตามความเชื่อของตน (ประภาเพ็ญ สุวรรณ , 2520)

Daniel Katz and Ezra Stotland (1959) ได้ให้คำจำกัดความของ "ทัศนคติ" ว่า "an individual's tendency or predisposition to evaluate an object or symbol of that object in a certain way." They conceive of attitude as having affective, cognitive, and behavioral components, that is, involving feeling and emotion, beliefs, and actions. (อ้างใน Henry Clay Lindgren, 1969)

บิลตัน โรคิช (Rokeach , 1970) กล่าวว่า "ทัศนคติ" เป็นการผสมผสาน หรือจัดระเบียบของความเชื่อที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

เคนด์เลอร์ (Kendler, 1974) ให้คำจำกัดความว่า "ทัศนคติ" คือ ความพร้อมของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสิ่งรอบตัว หรือแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมในทางสนับสนุน หรือต่อต้านแนวความคิดสถาบันบุคคลหรือสถานการณ์บางอย่าง

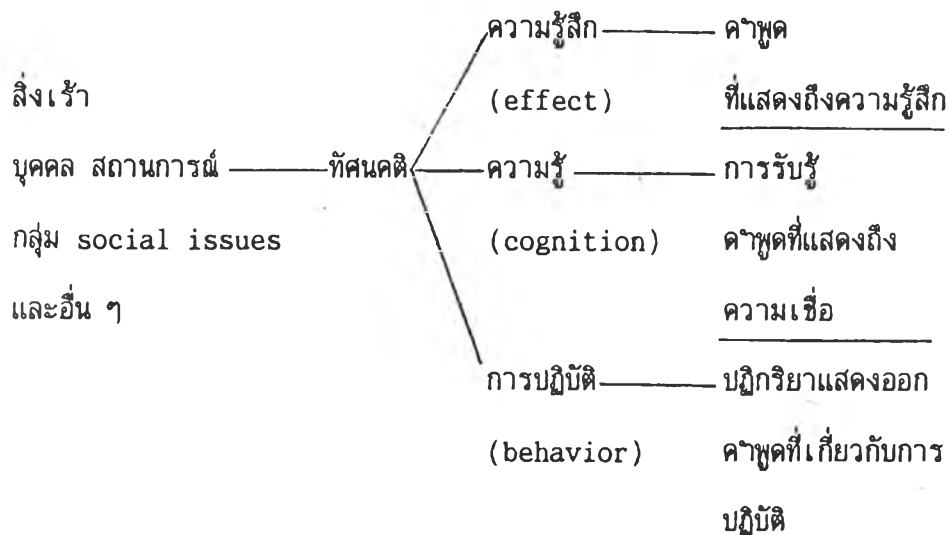
ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520) สรุปความหมายของทัศนคติว่า "ทัศนคติ" เป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

สุนิสา พัทตร์เพียงจันทร์ (2531) สรุปความหมายทัศนคติว่า "ทัศนคติ" หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อที่หมายซึ่งอาจจะเป็นตัวบุคคล แนวความคิด คำพูด สิ่งของหรือสภาพการณ์ อย่างไม่ค่อยอย่างหนึ่ง ทัศนคติก่อรูปขึ้นจากประสบการณ์ส่วนบุคคล มีลักษณะค่อนข้างยั่งยืนคงทนแต่ก็เปลี่ยนแปลงได้ ถ้ามีเหตุผลหรือเหตุการณ์ที่สำคัญเพียงพอ ทัศนคติมีความพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อถูกกระตุ้น

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533) กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นดัชนีชี้ว่าบุคคลนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้างวัตถุหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมินเพื่อแสดงว่าชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป

แต่สิ่งที่ควรระลึกไว้ด้วยเกี่ยวกับทัศนคติ นั้นคือ "ทัศนคติ" นั้นเป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะมั่นคงหรือทนทาน แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งถาวรแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้น "ทัศนคติ" เป็นสิ่งที่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ (สภิตย์ นิยมญาติ, 2524)

องค์ประกอบของทัศนคติ

แหล่งที่มา : Harry C. Triandis , Attitude and Attitude Change (New York : John Wiley & Sons, Inc., 1971)

แหล่งสำคัญที่ทำให้คนเกิดทัศนคติ คือ (Triandis, 1971)

1. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ เช่น การเลียนแบบพ่อแม่ซึ่งเป็นแหล่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอย่างมาก เมื่อพ่อแม่แสดงที่ทำอะไรไม่ชอบสิ่งใดลูกก็มักจะไม่ชอบสิ่งนั้นไปด้วย

2. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experiences) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี ก็จะทำให้เขาเกิดทัศนคติในเรื่องนั้น ๆ ไปตามทิศทางของประสบการณ์ที่เขาได้รับ

3. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น โรงเรียน วัด ที่ทำงาน เป็นต้น

4. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication from others) การได้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นจะทำให้บุคคลเกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารนั้นได้ เช่น เด็กที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ว่าทำอย่างนั้นไม่ได้ อย่างนี้ไม่ดี ก็จะทำให้เด็กเกิดมีทัศนคติต่อการกระทำต่าง ๆ ตามที่ได้ทราบมา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม

พฤติกรรม เป็นการแสดงออกของบุคคลโดยมีพื้นฐานมาจากความรู้และทัศนคติที่แตกต่างกัน ความแตกต่างของความรู้และทัศนคติเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างในการเปิดรับสื่อและความแตกต่างในการแปลความสารที่ตนได้รับ จึงก่อให้เกิดประสบการณ์ที่สัมผัสที่แตกต่างกันอันจะมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล โดยทั่วไปการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวพฤติกรรมนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจกชนคนข้างเคียง (กลุ่ม) ไปจนถึงระดับสังคม (สถานการณ์) การโน้มน้าวพฤติกรรมในการสื่อสารทุกระดับของการสื่อสารสังคม อาจผ่านสื่อโดยอาศัยวิธีการดังนี้ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2532)

1. การปลุกเร้าอารมณ์ (Emotion Arousal) เพื่อให้เกิดความตื่นตัวเร้าใจในการติดตามไม่ว่าด้วยภาพหรือเสียง เช่น บรรยากาศในการประกาศปฏิวัติรัฐประหาร

2. การเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ด้วยการแสดงความอ่อนโยน เสียสละและความกรุณาปรานี

3. การสร้างแบบอย่างขึ้นในใจ (Internalized Norms) เป็นการสร้างมาตรฐานอย่างหนึ่งขึ้นเพื่อให้มาตรฐานนั้นปลูกศรัทธาและเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับสารที่จะต้องปฏิบัติตาม

4. การให้รางวัล (Reward) เช่น การลด แลก แจก แถม ในการโฆษณาเพื่อเป็นการจูงใจ

และผลของการโน้มน้าวใจด้วยวิธีการข้างต้น ก่อให้เกิดพฤติกรรมพื้นฐาน 2 แบบ คือ

1. กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ หรือให้มีพฤติกรรมที่ต่อเนื่อง (Activation)
2. หยุดยั้งพฤติกรรมเก่า (Deactivation)

ทั้งการกระตุ้นและการหยุดยั้ง เป็นพฤติกรรมพื้นฐานที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมอื่น ๆ ตามมา เช่น การตัดสินใจวิจัจฉัยต่อประเด็นปัญหา การจัดหาทรัพยากรวิธีดำเนินงานและการสร้างพฤติกรรม เพื่อส่วนรวม

Rosenberg and Hovland (1960) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนการกระทำที่สามารถสังเกตเห็นได้ การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมนี้เป็นไปได้ค่อนข้างยาก แต่หากผู้ส่งสารสามารถทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนแปลงความรู้หรือการรับรู้ได้ การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นพื้นฐานให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในภายหลังได้ เมื่อได้รับสารที่เน้นหัวใจต่อ ๆ ไป

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือ ถ้ามีความรู้ความเข้าใจดีทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงก็จะมี การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้ง 3 อย่างนี้มีความเชื่อมโยงต่อกัน จะเน้นในการที่จะให้มีการยอมรับปฏิเสธในสิ่งใดต้องพยายามเปลี่ยนทัศนคติเสียก่อน โดยให้ความรู้ (Zimbardo, Ebberson and Maslach, 1977)

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า การที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในทางที่มุ่งหวัง จะต้องทำการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่มุ่งหวังเสียก่อน โดยวิธีการให้ข่าวสารเพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องนั้น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้คำนิยามคำว่า "การมีส่วนร่วม" ไว้มากมายตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาที่เน้นความสนใจของตน

องค์การสหประชาชาติ (UNITED NATION, 1978) ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาว่าคือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่างๆ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งกับสภาพการณ์

กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเข้าทำให้กระทำกรำให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว แนวความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้นได้บังเกิดขึ้นกับชุมชนต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคล ซึ่งบังเอิญต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่จึงมีการลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่นี้เกี่ยวข้องกับการกระทำนั้น

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมอาจจะเกิดจากแนวคิดอื่นๆ เช่น

1. ความศรัทธา ความเชื่อถือที่มีต่อบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทั้งๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้น้อยก็จะช่วย
3. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้บางชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

ไพร์ตัน เดชะรินทร์ (2527) กล่าวว่า นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักจูงสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทำงานเป็นส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคมมูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน ำให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัด และแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมขจัด หรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุน ในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ทางด้านสังคมวิทยา ลีญา ลีญาวิวัฒน์ (2523) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง พฤติกรรมอันประกอบไปด้วยการร่วม และการสมยอมประพฤติดตามพฤติกรรมคาดหวังของกลุ่ม ทหารและไม่ใช่ทหาร ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายนี้คือ การที่ประชาชน ก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ร่วมกันมั่นคง

การทำให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเกิดความรู้สึกผูกพันต่อเรื่องนั้น และมีส่วนในการปฏิบัติ จะทำให้บุคคล กลุ่ม ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าตนได้ลงทุน ให้ความคิดเห็น การตัดสินใจ และอุทิศพลังงานทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการแก้ปัญหานั้นๆ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนเองได้ด้วยเช่นกัน (ลดาวัลย์ พอใจ, 2536)

ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน

ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์ พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจถูกจำกัดโดยลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย เช่น ความเกรงใจมีผลทำให้คนบางกลุ่มในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีฐานะดี มักได้รับเลือกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ และชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมก็เนื่องจากความเกรงใจผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือนายอำเภอขอร้องให้เข้าร่วม

ข้อสังเกตของ ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์ สะท้อนลักษณะประการหนึ่ง ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานของการมีส่วนร่วม คือ ลักษณะการครอบงำโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งไม่ส่งเสริมหรือไม่ให้ความสนใจการมีส่วนร่วมของบุคคลส่วนใหญ่ ดังที่มีผู้วิจารณ์ว่า ปัญหาวิกฤตการณ์ปัจจุบันที่ก่อให้เกิดความยากจนทับทวีขึ้นนี้ มิได้เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เสียดายไม่ได้ แต่เป็นผลของความตั้งใจแต่ครั้งอดีตที่จะแยกชาวชนบทส่วนใหญ่ออกจากการวางแผนและกระบวนการพัฒนา ความตั้งใจที่จะหลีกเลี่ยงการปฏิรูปสถาบันและโครงสร้าง รวมทั้งการปฏิรูปการเกษตร และเน้นหนักแต่เพียงการเพิ่มผลผลิตเท่านั้น (อดิน รพีพัฒน์, 2527)

ไม่เพียงแต่จะเกิดการครอบงำโดยองค์กรของรัฐและผู้ปกครองเท่านั้นกลุ่มผู้มีผลประโยชน์หรือบางครั้งผู้นำในระดับท้องถิ่นเองก็มีส่วนในการครอบงำการพัฒนาด้วย ซึ่งผู้นำเหล่านี้มักจะเป็นผู้มีฐานะดี มีอำนาจ และมีอิทธิพลในท้องถิ่น และมีความสามารถในการติดต่อประสานงานกับข้าราชการหรือตัวแทนของกลุ่มบุคคลและองค์กรภายนอกได้เป็นอย่างดี ลักษณะความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างบุคคลในท้องถิ่น จึงมีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นอุปสรรคของการมีส่วนร่วมได้แก่ ความไม่รู้ อันเกิดจากการไร้การศึกษา การไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสื่อมวลชน และระดับการศึกษาความแตกต่างทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ถูกควบคุมโดยคนจำนวนน้อยชาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรหรือกลไกควบคุมระบบเศรษฐกิจอย่างเข้มงวด นอกจากนี้การแบ่งแยกในสังคม เช่น ภาษา เพศ อายุ อาจมีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมด้วย

การที่บุคคลจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยความสำนึกของตนเองหรือด้วยการชักจูงจากผู้อื่น ย่อมจะเป็นผลมาจากระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความ

ผูกพัน และความสำนึกที่มีต่อสิ่งแวดล้อมโดยมองเห็นถึงผลกระทบที่เขาจะได้รับ มีความรู้สึกว่ สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญ เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของตน สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์ เพราะพวกเขาจะได้รับผลจากการเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง เช่น พวกเขาจะได้รับความร่วมมือจากป่า มีน้ำในลำธารสำหรับอุปโภคบริโภคตลอดจนมีอาหารอย่างสมบูรณ์ มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง (ยิวตัน วุฒิเมธี, 2526)

ช่องว่างของความรู้ ทักษะ และการยอมรับปฏิบัติ (KAP-gap)

โรเจอร์ส (Rogers, 1971) ได้อธิบายไว้ว่า ทักษะติดกับพฤติกรรมของบุคคลนั้นไม่สัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องเสมอไป กล่าวคือ เมื่อการสื่อสารก่อให้เกิดความรู้และทัศนคติในทางบวก ต่อสิ่งที่เผยแพร่ไปแล้ว แต่ขั้นการยอมรับปฏิบัติอาจมีผลในทางตรงกันข้ามก็ได้ ถึงแม้ว่าโดยส่วนใหญ่เมื่อบุคคลมีทัศนคติอย่างไรแล้ว จะมีความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติตามทัศนคติของตนก็ตาม แต่พฤติกรรมเช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นเสมอไป ทั้งนี้เพราะในบางกรณีอาจเกิด KAP-gap ขึ้นได้ กล่าวโดยสรุปก็คือ ในกรณีทั่วไปเมื่อบุคคลมีความรู้ ทัศนคติเช่นไร จะแสดงพฤติกรรมไปตามความรู้และทัศนคติที่มีอยู่ นั่นคือ K (Knowledge) A (Attitude) P (Practice) จะเกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกันหรือสัมพันธ์กัน แต่จะไม่เกิดขึ้นเสมอทุกกรณีไป

ในการปิดช่องว่างของความรู้ ทักษะ และปฏิบัติ (KAP-gap) นี้ โรเจอร์ส (Rogers, 1983) ได้เสนอวิธีการแก้ไข 4 วิธีการ คือ

1. การให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้ให้มากขึ้น กล่าวคือ ต้องให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจอย่างแท้จริงถึงวิธีการใช้ หรือการปฏิบัติต่อสิ่งที่เผยแพร่ให้
2. ให้คำแนะนำในการปฏิบัติ ซึ่งสามารถทำได้โดยให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้าไปติดต่อกับสมาชิกที่ต้องการรับนวัตกรรม โดยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด
3. โดยการให้รางวัลแก่ผู้ที่ยอมรับนวัตกรรม หรือยอมรับปฏิบัติ เพื่อเป็นการจูงใจแก่สมาชิกอื่น ๆ ที่ยังไม่ยอมรับ

4. การใช้กลยุทธ์ในการเฝ้าระวัง โดยวิธีการใช้สื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ผู้นำทางความคิดเข้าไปติดต่อกับสมาชิก หรือกลุ่มเพื่อนฝูง เพื่อนำแนวโน้มมาชิกทำให้เกิดการ ยอมรับปฏิบัติอีกต่อหนึ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แซคเกอร์ (Zachor, 1975) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ชั้น 11 โดยสุ่มตัวอย่างจากนักเรียนจำนวน 436 คน จากโรงเรียน 6 แห่ง พบว่า เพศ ขนาดของครอบครัว การอ่านวารสารและหนังสือพิมพ์ การได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนและภูมิภาคของนักเรียน เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้จากการเปรียบเทียบคะแนนพบว่า นักเรียนชายมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนหญิง เด็กจากครอบครัว เล็กมีคะแนนสูงกว่าเด็กจากครอบครัวใหญ่ และเด็กที่อ่านหนังสือพิมพ์ตั้งแต่สามฉบับขึ้นไปมีคะแนน สูงกว่าเด็กที่อ่านจำนวนน้อยกว่านั้น

ชิตวูด (Chitwood, 1977) ทำการวิจัยเกี่ยวกับความรู้และเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมของผู้เข้าค่ายอนุรักษ์สำหรับเยาวชน 4 ค่าย เพื่อศึกษาความรู้และเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่หลังจากจบการเข้าค่ายแล้ว ซึ่งผลที่ได้พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ และเจตคติ ต่อสิ่งแวดล้อมทางที่ดีขึ้นคะแนนจากแบบวัดความรู้มีความสัมพันธ์กับคะแนนแบบวัดเจตคติ ความแตกต่างของคะแนนระหว่างเพศชายและเพศหญิงมีค่าน้อย เพศชายมีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนด้าน ความรู้มากกว่า และเพศหญิงจะมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่าเพศชาย

ริชมอนด์ (Richmond, 1977) ทำการศึกษาเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ม.5 ในประเทศอังกฤษ ผลของการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมค่อนข้างต่ำ แต่เข้าใจโดยสังเขปเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกว้างขวางพอสมควร มีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปเป็นไปในทางบวก แต่ถ้ามีเรื่องความรับผิดชอบหรือเสียสละ เป็นภาระด้วยก็จะเป็นไปในทางลบ นักเรียนชายมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดีกว่านักเรียนหญิง และในการหาความสัมพันธ์นั้น ความคิดรวบยอดกับทัศนคติของเด็กมีความสัมพันธ์ในเกณฑ์สูงแสดงว่าความคิดรวบยอดที่ถูกต้องอาจ

ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีได้

เลฟทริดจ์ (Lefttridge, 1978) ได้ทำการศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษาในชนบทและในเมืองว่าแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจากโรงเรียนมัธยมในชนบทและในเมือง 9 โรงเรียนในรัฐแคนซัส จำนวน 1,078 คน ซึ่งเลือกเรียนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกา วรรณคดีหรือภาษาอังกฤษ เพื่อหลีกเลี่ยงวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อ การรับรู้ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมัธยมในชนบทที่มีการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมดีกว่านักเรียนมัธยมในเมือง

วิชัย พัฒนาวงศ์ธรรม (2524) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักศึกษาในวิทยาลัยครูภาคใต้ พบว่า ตัวแปรเพศ ภูมิภาค การเป็นสมาชิกของชมรมอนุรักษ์ มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ไม่แตกต่างกัน และนักศึกษาที่มีบิดามารดามีอาชีพแตกต่างกันก็มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ไม่แตกต่างกัน

ปราณี สุจริตน์ไชยกุล (2525) ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมของนักศึกษาวิทยาลัยครูสวนกลางเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในเกณฑ์สูงหรือมีความรู้ดี โดยได้รับความรู้จากเอกสารเผยแพร่และตำรามากที่สุด ร้อยละ 51.20 แหล่งที่ทำให้ความรู้มากที่สุด คือ สื่อมวลชน ร้อยละ 59.86 นักศึกษาสายวิทยาศาสตร์และสายสังคมศึกษามีค่านิยมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกัน

พยัคฆพันธ์ุ โพธิ์แก้ว (2525) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารที่มีผลต่อการพัฒนาด้านความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติงานตามโครงการสร้างงานในชนบทของคณะกรรมการสภาตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีคณะกรรมการสภาตำบลในอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปริมาณการเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความรู้ ทัศนคติและการตัดสินใจอนุมัติโครงการสร้างงานในชนบทของคณะกรรมการสภาตำบล ปัจจัยเกี่ยวกับผลประโยชน์มีความสัมพันธ์การตัดสินใจอนุมัติโครงการสร้างงานในชนบท ของคณะกรรมการสภาตำบลและปริมาณการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติของคณะกรรมการสภาตำบลมี ความสัมพันธ์กับผลของโครงการสร้างงานในชนบทที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว

มานิต เรืองรัตน์ (2526) ศึกษาเรื่องความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์พอใช้ และนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลการเปรียบเทียบความรู้และทัศนคติของนักเรียน ทั้งโรงเรียนในเขตชุมชนชั้นในและโรงเรียนในเขตชุมชนชั้นนอก มีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

วันพร ผลาวลัย (2528) ศึกษาความรู้ ความตระหนักของครูมัธยมศึกษาในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาชายฝั่งตะวันออก พบว่า ครูมัธยมศึกษามีความรู้เรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดจากโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกในระดับปานกลาง แต่มีความตระหนักต่อปัญหาและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง

บองจิต แจ่มจรัส (2528) ได้ศึกษาค่านิยมของนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมบริเวณสถานที่ตากอากาศชะอำ พบว่า นักท่องเที่ยวประชาชนในท้องถิ่นมีค่านิยมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง ปัจจัยด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระดับรายได้ จำนวนครั้งที่มาชะอำ และที่อยู่ในปัจจุบัน ปัจจัยทั้งหมดมิได้มีผลต่อการผันแปรของค่านิยมในการอนุรักษ์

ทัศนัย สุนทรวิภาค (2531) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในเมืองไทยกับการมาท่องเที่ยวในเมืองไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ณ เมืองพัทยา พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมืองไทยจากสื่อหนังสือพิมพ์ อายุมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการมาท่องเที่ยวเมืองไทยจากนิตยสาร ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการมาท่องเที่ยวเมืองไทยจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิดีโอ สไลด์ โบสเตอร์ แผ่นพับ การจัดนิทรรศการฯ

สุนิสา พักตร์เพียงจันทร์ (2531) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และทัศนคติต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่พบว่า ปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยกเว้นปริมาณการเปิดรับข่าวสารประเภทเกร็ดความรู้และสารคดีจากวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้ความเข้าใจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นอกจากนี้ความรู้ความ

เข้าใจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยังมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปริมาณการเปิดรับข่าวสารประเภท ข่าวสารบ้านเมืองจากสื่อบุคคล ปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์ ทางบวกกับทัศนคติต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว เฉพาะปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากโทรทัศน์และสื่อ บุคคล

อัจฉรา ธวัชวิบูลย์ผล (2531) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารเรื่องการทาหมัน ชายของผู้รับบริการทาหมันชาย ที่สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ผลการวิจัยพบว่า อาชีพมีความ สัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อภาพยนตร์และการสื่อสารกับบิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อน และการสื่อสาร กับสื่อบุคคลทั้งหมด รายได้มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และสื่อมวลชน ทั้งหมด การศึกษาก็มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและสื่อมวลชน รวมทั้งหมด

จินดา คู่มกิตติชัย (2532) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสาร กับความ ร่วมมือของประชาชนในการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนในเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ประชาชนในเขตเกษตรกรรมก้าวหน้า รับฟังข่าวสารเรื่องการปลูก ต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์จากวิทยุและเสียงตามสายน้อยกว่าประชาชนในเขตเกษตรกรรมล่า หลัง แต่มีความรู้เรื่องการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์มากกว่าประชาชนในเขตเกษตรกรรม ล่าหลัง พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์ทางลบกับการให้ความร่วมมือในการปลูกต้น ไม้ และอิทธิพลของสื่อต่อความเข้าใจและต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการมีความสัมพันธ์ทางลบ กับการให้ความร่วมมือในการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์

จิระวรรณ อยู่ดี (2532) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการติดตามความรู้ ทัศนคติ และ การปฏิบัติของเกษตรกรผู้รับสารของกรมรณรงค์ระบบการติดตามสถานการณ์ศัตรูข้าว จังหวัดชัยนาท ในปี 2531 พบว่า เพศชายจะมีความรู้ความสามารถในการวินิจฉัยแมลงศัตรูข้าวและศัตรูธรรมชาติ มากกว่าเพศหญิง ผู้ที่มีพื้นที่น้อยจะมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติดีกว่าผู้ที่มีพื้นที่มาก ผู้ที่เคยเข้าร่วม โครงการจะมีความรู้เกี่ยวกับการสำรวจศัตรูข้าวดีกว่าผู้ไม่เคยเข้าร่วมโครงการ ทัศนคติของ เกษตรกรเกี่ยวกับการควบคุมศัตรูข้าวและการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูข้าว มีความสัมพันธ์ กับอายุ คือ ผู้ที่มีอายุมากจะมีทัศนคติที่ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อย การปฏิบัติตนนาใช้สารเคมีป้องกันและ

กาจัดศัตรูข้าว จะแตกต่างกันตามอายุที่แตกต่างกัน ส่วนแหล่งความรู้ที่เกษตรกรทราบนั้น เพศชายและผู้ที่เคยเข้าร่วมโครงการจะสนใจไขว่คว้าหาความรู้ได้ดีกว่า และพบว่าประโยชน์จากสื่อแผ่นพับยังใช้ไม่ได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร

บุญลือ คชเสนีย์ (2532) ได้ศึกษาถึงความรู้ และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวชายทะเล ศึกษาเฉพาะกรณีเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง พบว่า ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มิมีความรู้ในระดับสูง โดยผู้ประกอบอาชีพหลักเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะมีความรู้กว่าผู้ที่ประกอบอาชีพหลักไม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และประชาชนที่มีการศึกษาสูงมีความตระหนักมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มิพฤติกรรมการรับข่าวสารในระดับปานกลาง

สมชาย อาพันทอง (2532) ศึกษา ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย อยู่ในระดับปานกลาง เพศ ระดับการศึกษา ภูมิภาค จำนวนปีที่ดำรงตำแหน่ง และการได้รับข่าวสารไม่ได้ทำให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยแตกต่างกัน ส่วนเจตคติของผู้บริหารที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเป็นไปในทางบวกโดยไม่ขึ้นกับเพศ ภูมิภาค แต่ขึ้นกับระดับการศึกษา จำนวนปีที่ดำรงตำแหน่ง และการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม

สุพจน์ เพชรกรรม (2532) ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ ทักษะคติของปลัดอำเภอที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท พบว่า ปลัดอำเภอส่วนใหญ่มิมีความรู้ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท และมีทัศนคติที่ส่งเสริมให้มีการแก้ไขปัญหามลพิษในชนบทระดับปานกลางค่อนข้างสูง ความรู้ในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติที่ส่งเสริมให้มีการแก้ไขปัญหามลพิษในชนบท

ต้องฤดี บุญกันต์ (2533) ศึกษาเรื่องการเปิดรับการสื่อสารกับการพัฒนาความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมของประชาชนตามโครงการขยายฐานประชาธิปไตยสู่ปวงชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความรู้ของประชาชน แต่ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารจากการ

สื่อสารระหว่างบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ของประชาชน ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารทั้งจากสื่อมวลชนและจากการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชน และปริมาณการเปิดรับการสื่อสารทั้งจากสื่อมวลชนและจากการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชน

ณกุล โรหิตจันทร์ (2533) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีต่อความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับโครงการ "รักเจ้าพระยากับตาวีเศษ" ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รู้โครงการ "รักเจ้าพระยากับตาวีเศษ" โดยผ่านทางสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ในโครงการ พฤติกรรมการเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับโครงการและสื่อประชาสัมพันธ์ในโครงการ นอกจากนี้ ความรู้กับทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับโครงการและสื่อประชาสัมพันธ์ในโครงการ "รักเจ้าพระยากับตาวีเศษ" มีความสัมพันธ์กัน

สุพิศรา ผาผุย (2533) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของหน่วยงานประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ในการให้ความรู้และทัศนคติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษเปรียบเทียบ 3 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านควบคุมที่ไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ หมู่บ้านทดลองที่ 1 ได้รับการประชาสัมพันธ์โดยการใช้อีเอ็มวี และหมู่บ้านทดลองที่ 2 ได้รับการประชาสัมพันธ์โดยการใช้อีเอ็มวีผสมผสานกับสื่อบุคคล ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านทดลองที่ 1 และหมู่บ้านทดลองที่ 2 มีความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางที่ดีขึ้นมากกว่าหมู่บ้านควบคุม และชาวบ้านในหมู่บ้านทดลองที่ 1 และหมู่บ้านทดลองที่ 2 มีความรู้เพิ่มขึ้นและเปลี่ยนแปลงทัศนคติไม่แตกต่างกัน และพบว่าการเคยพบปะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ณรงค์ ขาวจิตร (2534) ศึกษาเรื่องหนังสือพิมพ์รายวันกับการเสนอเนื้อหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนกรุงเทพมหานคร : การวิเคราะห์เนื้อหาและการสำรวจความคิดเห็นของครูในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูพบว่า หนังสือพิมพ์รายวันมีบทบาทในการเสนอเนื้อหาทางด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนกรุงเทพฯ ในระดับปานกลาง ครูมีความต้องการให้เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของข่าวและได้มีการนำเนื้อหาทางด้านนี้ไปใช้เป็นหัวข้อสนทนา ไป

ใช้ในการเรียนการสอนเป็นบางครั้ง รวมทั้งหนังสือพิมพ์รายวันทำให้นักเรียนเข้าใจปัญหา
สิ่งแวดล้อมมากขึ้น และเสนอแนะให้หนังสือพิมพ์รายวันนำเสนอเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

มีณฑา มาศมาลัย (2534) ศึกษาบทบาทสื่อมวลชนและสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมทาง
การเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี อาเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบ
ว่า การเปิดรับสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้ทางด้านข่าวสารการเมือง แต่ไม่สัมพันธ์กับการมี
ส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ความรู้เกี่ยวกับข่าวสารการเมืองไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วน
ร่วมทางการเมืองของสตรี

สุภาพงค์ ระรวยทรง (2534) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสาร ความรู้และ
ทัศนคติต่อการเสนอข่าวต่างประเทศทางสื่อมวลชนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า เพศ
และรายได้มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวต่างประเทศทางหนังสือพิมพ์ อายุมีความสัมพันธ์กับ
การเปิดรับข่าวต่างประเทศทางวิทยุ การศึกษามีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวต่างประเทศทาง
หนังสือพิมพ์และวิทยุ อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวต่างประเทศทางสื่อมวลชน การ
เปิดรับข่าวต่างประเทศทางหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ มีความสัมพันธ์กับความรู้ด้านข่าวต่างประเทศ
และการเปิดรับข่าวต่างประเทศทางหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเกี่ยวกับข่าวต่างประเทศ

สุวรรณี โพรธิศรี (2534) ศึกษาการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการ
ป้องกันโรคเอดส์ ของผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เขตกรุงเทพมหานคร ผลการ
วิจัยพบว่า โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีผู้เปิดรับมากที่สุดทั้งงานการเปิดรับข่าวสารทั่วไปและข่าวสารโรคเอดส์
เพศ อายุ รายได้ และการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารโรคเอดส์จากนิตยสาร
รายได้และการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารโรคเอดส์จากหนังสือพิมพ์และโบสเตอร์
อาชีพและรายได้มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารกับคู่สมรส เพื่อน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและ
อาสาสมัครสาธารณสุข และรายได้มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารกับครู

ศรีธรรม โรจน์สุพจน์ (2534) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สื่อมวลชนกับความรู้
เรื่องสิ่งแวดล้อมของประชาชนในอาเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การอ่านหนังสือพิมพ์และ
การดูโทรทัศน์ทั้งแบบเจาะจงและแบบทั่วไปมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม แต่
การอ่านหนังสือพิมพ์แบบเจาะจงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมสูงกว่าการอ่าน

หนังสือพิมพ์แบบทั่วไป และการดูโทรทัศน์แบบเจาะจงมีความสัมพันธ์บวกกับความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม สูงกว่าการดูโทรทัศน์แบบทั่วไป

อารยา ศุภทวมงคล (2534) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารโฆษณาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสื่อโทรทัศน์ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ทราบข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจากโทรทัศน์ และการเปิดรับประชาชนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการตั้งใจดูหากเป็นเรื่องหรือประเด็นที่ตรงกับความสนใจ ปัญหาที่คนกรุงเทพมหานครสนใจและเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญจำเป็นต้องแก้ไขคือ ปัญหาอากาศเป็นพิษ น้ำเสีย และการตัดไม้ทำลายป่า ส่วนโฆษณาที่ประชาชนเห็นบ่อยครั้ง ได้แก่ การอนุรักษ์ต้นไม้ และป่าไม้ การอนุรักษ์สัตว์ป่า และอากาศเป็นพิษ

บุษบา ภูสกูล (2536) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี พบว่าพฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้ ส่วนพฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และพฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้

พจนา วาสีรัตน์ (2536) ศึกษาถึง ประสิทธิภาพของสื่อประชาสัมพันธ์โครงการชิงดีเอื้อธำนิเคราะห์ให้ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น แต่ทัศนคติไม่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากการเผยแพร่ สำหรับตัวแปรทางด้านประชากร ทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคม ซึ่งได้แก่ ระดับชั้นเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการเป็นสมาชิกชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่านักเรียนชายมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่านักเรียนหญิง สำหรับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ไม่พบว่ามีสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม

พิศศิศิลป์ จิตนาวสาร (2536) ท้าการศึกษาการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชน ในเขตอำเภอท่าใหม่ จังหวัด จันทบุรี พบว่า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของประชาชนไม่มีความสัมพันธ์กับสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคม แต่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พฤติกรรมการ เปิดรับข่าวสารและความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ยกเว้นตัวแปรทัศนคติซึ่งไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

ไพสิน ศศิธนากรแก้ว (2536) ศึกษาเรื่องการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมจากสื่อมวลชน และสื่อโทรทัศน์ในระดับปานกลาง มีความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ระดับการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมจากสื่อมวลชน ของประชาชนมีความแตกต่างตามระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และระดับการเปิดรับข่าวสาร สิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้และความตระหนักในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ลดาวัลย์ พोज (2536) ศึกษาเรื่องการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม แต่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็มีความสัมพันธ์กับความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม

สุวารีย์ วงศ์วัฒนา (2536) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวแพ จังหวัดพิษณุโลก

พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารในระดับต่ำ มีความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง มีความตระหนักและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับน้อย พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเป็นตัวแปรเดียวที่สามารถอธิบายการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สุภารักษ์ จุตระกูล (2537) ทำการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทศนคติ และการมีส่วนร่วมในการทิ้งขยะแยกประเภทเพื่อการหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา และรายได้ที่แตกต่างกัน การเปิดรับข่าวสารจะแตกต่างกัน และการเปิดรับข่าวสารจะมีความสัมพันธ์กับความรู้ ทศนคติ และการมีส่วนร่วมในการทิ้งขยะแยกประเภทเพื่อการหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่

ทีระนันท์ บุรณะโสภณ (2538) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสาร ความรู้ ทศนคติ และการมีส่วนร่วมในการใช้ผลิตภัณฑ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า บุคคลที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่างกันจะมีความแตกต่างกันในการเปิดรับข่าวสารจากทั้งสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ แต่ไม่พบความแตกต่างทางด้านพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารในผู้ที่มีการศึกษาและอาชีพแตกต่างกัน พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากสื่อมวลชนประเภทวิทยุและนิตยสาร และจากสื่อเฉพาะกิจประเภทการจัดนิทรรศการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติต่อการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนทัศนคติต่อการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพบว่า ตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลในการอธิบายการมีส่วนร่วม

งานการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เรียงลำดับคือ ทัศนคติ การเปิดรับข่าวสารจากสื่อ
วิทยุและแผ่นพับ